

Om mentalundersøgelser i en 10-års periode

(Foreløbig meddelelse)

Fra Justitsministeriets psykiatriske Undersøgelsesklinik, afd. B.

Af overlæge, dr. med. EMMA VESTERGAARD.

Som det fremgår af nedenstående artikel, omfatter den alene de mentalundersøgelser, der er foregået i afd. B af Justitsministeriets psykiatriske Undersøgelsesklinik. Red.

Mentalundersøgelser i straffesager møder stor offentlig interesse her i landet, ofte i form af skepsis og kritik, hvilket i hvert fald i årene efter krigen har afspejlet sig i pressen og dermed i dagligstuepassiar. En hyppigt anvendt anke mod mentalundersøgelse er, at en sådan trækker sagsbehandlingen i langdrag.

I anledning af, at afdeling B. af Justitsministeriets psykiatriske Undersøgelsesklinik pr. 1.1.1962 har virket som en selvstændig afdeling i 10 år, har vi foresat os at udarbejde en oversigt over de mentalundersøgelser, vi har foretaget i de forløbne år i håb om derved at kunne belyse visse forhold, der har interesse for rettens jurister, for kriminologer og for læger, især psykiatere, der beskæftiger sig med kriminelle.

Interessen for en opgørelse af den planlagte art vil bl. a. samle sig om 1) tidsperioden for mentalundersøgelser, 2) hvilke kategorier af personer med hensyn til kriminalitet og psyke der henvises til mentalundersøgelse, 3) enighed eller divergens mellem den erklærings-udstedende læge og Retslægerådet og 4) anvendelse af erklæringen, hvilket eventuelt giver sig udtryk i domsafgørelsen m. m.

I 1952 udfærdigede Justitsministeriet en instruks for mentalundersøgelses-institutionen i København, hvori anførtes bl. a.: ... Betegnelsen skulle for fremtiden være „Justitsministeriets psykiatriske Undersøgelsesklinik“ med 2 afdelinger, afdeling A. og afdeling B. — Opgaverne for begge afdelingers vedkommende fastsattes således: At foretage mentalundersøgelse af arrestanter og andre sigtede i straffesager i København, at foretage mentalundersøgelse af arrestanter i straffesager i politikredsene 1, 2 og 3, Frederiksberg Birk, Københavns Amts Søndre og Nordre Birk m. v. samt at afgive erklæringer i sager om benådning eller udsættelse med strafafsoning på grund af den domfældtes psykiske helbredstilstand. — ... Det påhviler afdelingerne „at drage omsorg for, at sagernes behandling fremmes mest muligt. Såfremt mentalerklæring ikke kan afgives i en arrestantsag inden 6 uger og ellers inden 3 måneder, efter at sagen er modtaget, afgiver vedkommende overlæge indberetning herom til Justitsmini-

steriet ...“ Desuden fastsattes yderligere særområder for hver afdeling. — For afdeling B.s vedkommende således: At foretage mentalundersøgelser for Københavns Politis III og IV afdeling og bistå Stadslægen i København med udøvelsen af det i § 2, stk. 2, i lov nr. 118 af 13.4.1938 om sindssyge personers hospitalsophold omhandlede overskøn med hensyn til nødvendigheden af indlæggelse på sindssygehospital — og at foretage psykiatriske undersøgelser af varetægtsarrestanter efter begæring af overlægen ved Københavns Fængsler ...

Her skal bemærkes, at der principielt og reelt ikke er forskel på intensiteten og dermed værdien af en mentalundersøgelse foretaget her i institutionen og en undersøgelse foretaget på en psykiatrisk hospitalsafdeling.

Dette burde igrøvrigt være en selvfølge i betragtning af, at institutionen er oprettet for at aflaste de psykiatriske afdelinger med hensyn til kriminelle observander. Således er også alle faciliteter med hensyn til medicinske, neurologiske, røntgenologiske samt psykologiske undersøgelser tilgængelige for os. Der vil imidlertid altid være en del observander, der anbefales til fortsat observation på et hospital, nemlig følgende 3 kategorier:

- 1) Sigtede, især recidivister, der stiller sig afvisende over for medvirken ved en undersøgelse her, tildels i håb om at denne (i værste fald) kan foretages i et i relation til et celleophold behageligere hospitalsmilieu. — Sager sådanne vedrørende tilbagesendes Anklagemyndigheden med korte udtalelser og er ikke medtaget i denne redegørelse.
- 2) Sigtede, som vi herfra anbefaler til nærmere observation på hospital, fordi de frembyder usikre psykotiske tilstande, f. eks. begyndende ungdomssløvsind (schizofreni), eller fordi de henviser til, at de lider af anfald af en eller anden art, eventuelt besvimelser, som man ikke har iagttaget hverken i cellen eller under observationen, og hvorfor man ønsker dem observeret i et hospitalsmilieu i omgang med medpatienter og af et i psykiatri trænet personale.
- 3) Nogle tilfælde, hvor Retslægerådet tager initiativet til at anbefale nærmere observation på hospital.

Ialt har vi i afdeling B. i 10-års perioden fra den 1.1.1952 til den 1.1.1962 behandlet 2.293 sager.

Deraf udgør gennemførte mentalundersøgelser med erklæringer vedrørende personer, der er sigtet

i straffesager	1.180
Mentalerklæringer, udstedt til brug for Sædelighedspolitiet (Københavns Politis III afdeling)	532

Udtalelser og skøn til brug for Stadslægen i København	309
Andre erklæringer og udtalelser (umyndiggørelse, benådninger, ægteskabstilladelse, psykiatriske konsultationer m. m.)	272

I nærværende redegørelse vil vi kun interessere os for de „egentlige“ mentalundersøgelser og -erklæringer til brug i straffesager, ialt 1.180, der stort set udgør $\frac{2}{3}$ af afdelingens arbejdsområde og -byrde.

Vi har således ved afdeling B. i nævnte 10-års periode udstedt: 1.180 retslige mentalerklæringer, hvoraf 1.025 vedrørte mænd, 155 kvinder.

Observanderne var iøvrigt fordelt på følgende måde:

Ikke-arresterede	under 21 år, ialt 31.	25 mænd — 6 kvinder
Ikke-arresterede	over 21 år, ialt 255.	177 mænd — 78 kvinder
Arrestanter	under 21 år, ialt 164.	155 mænd — 9 kvinder
Arrestanter	over 21 år, ialt 730.	668 mænd — 62 kvinder

Mentalerklæringernes omfang.

Dommeren beslutter mentalundersøgelse foretaget før afgørelse træffes i sagen — ifølge Retsplejelovens bestemmelse om at en i kriminelt forhold sigtet person kan underkastes en mentalundersøgelse, hvis dette findes at være af betydning for sagens afgørelse.

For at kunne besvare de spørgsmål, retten stiller, må en mentalundersøgelse klarlægge den sigtedes familiære, sociale og psykiske forhold og udvikling (dynamikken) samt den sigtedes psykiske tilstand på undersøgelsestidspunktet og om muligt på gerningstidspunktet. Lægens resultater nedfældes i en erklæring, der ender med diagnose og konklusion. I erklæringen anføres alle relevante forhold i resumeret form som præmisser for konklusion og skøn.

Ytrer den erklærings-udstedende læge tvivl om sigtedes strafegnethed, vil erklæringen som oftest blive forelagt Retslægerådet til overskøn, men kun undtagelsesvis foretager Retslægerådet selv en undersøgelse. Rådet kan imidlertid forespørges i alle tilfælde, hvorfor enhver mentalerklæring må være så fyldig og så medicinsk i sin form, at det lægelige overskøn kan foretages på det foreliggende grundlag.

Retspsykiaterne fungerer altså primært som rettens konsulenter før domsafsigelse i den aktuelle straffesag. Foruden denne primære funktion har praksis imidlertid medført en yderligere anvendelse af mentalerklæringerne, nemlig som grundlag for de behandlende organer, der efter domfældelsen beskæftiger sig med domfældte, såsom terapeuter i fængsler og — ikke mindst — i tilsynsinstitutioner.

Af ovenstående fremgår, at en mentalerklæring må have en

vis bredde og omfang. Alternativet — som almindeligt er f. eks. i U.S.A. —, at den erklærings-udstedende læge nøjes med at sende en konklusion („opinion“) til retten, ville spare både tid og penge, men er ifølge det nævnte uønsket under danske forhold.

Vore erklæringer i straffesager er gennemsnitligt på 13,8 sider, hvortil bemærkes, at vi anvender kvartfolie nr. A 4 og linieafstand 9 mm.

Tidsperioden for en mentalundersøgelse.

Tiden, der hengår fra anholdelsestidspunktet til dommeren beslutter, at mentalundersøgelse skal foretages, er denne opgørelse uvedkommende. Neden for vil vi alene interessere os for følgende tidsfaktorer, idet vi har udregnet gennemsnit af antal dage, der anvendes til mentalundersøgelse og tiden derefter indtil sagens afgørelse, således:

- a) den tid, der hengår fra mentalundersøgelsen bliver besluttet i retten, indtil sagen bliver os tilsendt fra anklagemyndigheden.
- b) tiden for mentalundersøgelsen her, d. v. s. fra vi modtager sagen, indtil vi tilbagesender den til anklagemyndigheden med erklæring.
- c) tiden fra vore erklæringer afsendes til anklagemyndigheden, indtil det eventuelle svar fra Retslægerådet foreligger.
- d) tiden fra erklæringen eller erklæringerne — d. v. s. uden eller med Retslægerådets skøn — foreligger og indtil domsafsigelsesdato (første dom i sagen — appel-domme ikke medregnet).

Mentalundersøgelser, der først er foretaget her, men fortsætter på hospitaler, udgår i denne opgørelse over tidsfaktorer.

Se skema.

Kommentarer.

ad a) Fra mentalundersøgelse bliver besluttet i retten til sagen tilsendes undersøgelseskliniken, hengår der altså for ikke-arresteredes vedkommende 12—18 dage og for arrestanters 10 dage gennemsnitligt. I den tidsperiode forbereder kriminalpolitiet sagen til lægerne ved bl. a. at indhente eventuelle manglende udtalelser fra skole, hjem, fængsler og principaler. Den anførte tid forekommer rimelig, men man kunne ønske, at dommeren gjorde sigtede opmærksom på denne praksis. Når nemlig de sigtede ved retsmøde hører, at de vil blive mentalundersøgt (hvad de jævnligt spontant anmoder om), forventer de, hvis de er uerfarne med hensyn til fremgangsmåden, senest i løbet af 1—2 dage at blive indkaldt til lægeundersøgelse. Erfaringen viser, at de ikke er indstillet på den sædvanlige „ventetid“ på 1—2 uger.

ad b) Tidsperioden for selve mentalundersøgelsen her i afdelingen har — se skema — i den nævnte 10-års periode for unge

	ialt		Hospital		Retslægerrådet forespurgt	a	Gennemsnitstal		
							b	c	d
Ikke-arresterede under 21 år	31 — mænd	25, kvinder	6	(2)	7 tilfælde	12 dage	39 dage	26 dage	79 dage
Ikke-arresterede over 21 år	255 — mænd	177, kvinder	78	(12)	117 tilfælde	18 dage	41 dage	25 dage	70 dage
Arrestanter under 21 år	164 — mænd	155, kvinder	9	(8)	49 tilfælde	10 dage	28 dage	26 dage	44 dage
Arrestanter over 21 år	730 — mænd	668, kvinder	62	(39)	476 tilfælde	10 dage	31 dage	24 dage	42 dage
Ialt	1180 — mænd	1025, kvinder	155	(61)	649 tilfælde				

Mentalundersøgelser, der fortsætter på hospital, udgår i denne opgørelse over tidsfaktorer og er derfor anført i parentes.

- den tid, der hengår fra mentalundersøgelse bliver besluttet i retten, indtil sagen bliver os tilsendt fra anklagemyndigheden.
- tiden for mentalundersøgelsen her, d. v. s. fra vi modtager sagen, indtil vi tilbagesender den med erklæring til anklagemyndigheden.
- tiden fra vore erklæringer afsendes til anklagemyndigheden, indtil et eventuelt svar fra Retslægerrådet foreligger.
- tiden fra erklæringen eller erklæringerne — d. v. s. uden eller med Retslægerådets skøn — foreligger indtil domsafsigelsesdato.

arrestanter været 28 dage, for ældre 31 dage, og 39 og 41 dage henholdsvis for ikke-arresterede. Det er vort skøn, at den tid vi anvender til arrestanter, d. v. s. ca. 1 måned, ikke kan afkortes. — Hvad angår tiden, der anvendes til undersøgelse af ikke-arresterede, gør vi opmærksom på, at disse selv bærer hovedskylden for en eventuel forhaling. De tilsiges skriftligt til samtaler og undersøgelser med rimeligt varsel, men demonstrerer ofte sendrægtighed og uvilje med hensyn til at møde eller forlanger særbehandling, f. eks. kun samtaler på deres ugentlige fridage o. s. v. Nogle udebliver uden undskyldninger og må skaffes til veje ved politiets hjælp.

ad c) Det ses, at tiden der hengår fra mentalerklæringen afsendes fra undersøgelsesklinikken til anklagemyndigheden, indtil Retslægerådets svar foreligger, er ret konstant for alle kategorier: 24—26 dage. Da Retslægerådets behandling af sagerne næppe i gennemsnit tager så lang tid, må man formode, at den nævnte tidsperiode anvendes til diskussion mellem anklagemyndigheden og forsvaret med hensyn til betimeligheden af at opnå Retslægerådets overskøn.

Den nævnte tidsperiode kunne formentlig afkortes.

ad d) Tiden, der hengår fra erklæringen eller erklæringerne — d. v. s. uden eller med Retslægerådets overskøn — foreligger indtil domsafsigelsesdato, beløber sig gennemsnitligt (se skema) for ikke-arresterede under 21 år til 79 dage, for ikke-arresterede over 21 år til 70 dage, for arrestanters vedkommende til henholdsvis 44 og 42 dage.

Det er forbavsende, at der anvendes lidt længere tid til sagsbehandlingen for de unge end for de ældre, skønt alle parter anstrenger sig for at afkorte tiden for de unge. Det er vort indtryk, at en række grunde medvirker hertil. F. eks. kan der være flere medsigtede unge i samme sag, så forhaling i et enkelt tilfælde influerer på hele flokken. Dels bliver Børne- og Ungdomsforsorgen (evt. Landsnævnet), dels af og til ungdomsfængslet forespurgt før domsafgørelsen. Hertil kommer statsadvokatens stillingtagen til tiltaleespørgsmålet.

Ser vi på, hvor lang tid en sagsbehandling gennemsnitligt tager fra det tidspunkt, en mentalundersøgelse bliver besluttet i retten indtil domsafsigelsesdato, finder vi følgende forhold:

Ikke-arresterede under 21 år:

12 + 39 + 26 + 79: 156 dage = ca. 5 måneder.

Ikke-arresterede over 21 år:

18 + 41 + 25 + 70: 154 dage = ca. 5 måneder.

Arrestanter under 21 år:

10 + 28 + 26 + 44: 108 dage = ca. 3½ måned.

Arrestanter over 21 år:

10 + 31 + 24 + 42: 107 dage = ca. 3½ måned.

d. v. s. en sag for en ikke-arresteret tager 5 måneder, hvad enten han er ung eller ældre, for en arrestant $3\frac{1}{2}$ måned fra det nævnte tidspunkt.

Da sigtelserne for ikke-arresteredes vedkommende som regel er af mindre omfang, kan man heraf få det indtryk, at de retslige myndigheder under sagernes forberedelse viser mindre iver, jo mindre omfang sigtelserne har, efter at opnå en hurtig sagsafgørelse.

Herunder fristes vi også til at kommentere udtrykket: „om en sag kan bære en mentalundersøgelse“, hvilket man undertiden hører i retten, når diskussionen står om betimeligheden af en mentalundersøgelse, og hvorved man formentlig oftest siger til tiden, der medgår til en sådan og ikke til de dermed forbundne udgifter.

Fra lægelig side vil vi imidlertid gerne pointere følgende:

En person, der er sigtet for småkriminelle forhold, men som frembyder eller påberåber sig sådanne sjælelige brist eller lidelser under politiafhøringer eller i retten, at en mentalundersøgelse overhovedet bliver genstand for diskussion, vil erfaringsmæssigt høre til den kategori af personer, der ved passende tidlig behandling — eller forsorg — med stor sandsynlighed vil kunne reddes fra fortsat kriminalitet. Anklagemyndigheden har undertiden i sådanne tilfælde givet udtryk for, at „en mentalundersøgelse kan ske, hvis sigtede kommer igen“. Man bør dog ikke lukke øjnene for den kendsgerning, at har en person i første omgang opnået en eller anden form for betinget domsafgørelse eller lignende lemfældig reaktion, er en sådan endnu vanskeligere for ham at opnå senere, hvortil kommer at han i næste omgang er blevet ældre og ofte bitter på samfundet, så påvirkning i positiv retning er desto vanskeligere. — Jo hurtigere, der reageres på en forseelse, jo større fornemmelse hos den sigtede af retfærdig reaktion. Jo længere tid, der forløber fra anholdelse indtil domsafgørelse, jo mere belaster sagen den sigtede, ofte resulterende i kværunterteri over for retssystemet.

Dette sidste har også relation til benådningsspørgsmål, der afspejler sig i benådningssøgninger, som bliver os læger forelagt til udtalelse. Almindeligt i sådanne sager er: 1) domfældte søger udsættelse første gang, han bliver indkaldt til afsoning, under et eller andet påskud, f. eks. nyt godt arbejde — og udsættelse imødekommes ham. 2) anmodning påny om udsættelse, eventuelt til en ferietid — og udsættelse imødekommes ham. 3) ny ansøgning — og nu om benådning — (og ferietiden forlængst overstået) under henvisning til de dårlige nerver, som hele sagen efterhånden har bibragt ham.

Fra vort synspunkt vil påberåbelse af „nervøse tilstande“ ofte kunne undgås ved en så hurtig afsoning som muligt efter domfældelse. Skulle domfældte imidlertid under behandlingen af

den sag, han er dømt for, have frembudt nervøse fænomener, burde sådanne have været klarlagt forud ved en mentalundersøgelse — hvilket eventuelt forsvareren kunne have taget initiativet til. — — Udtrykket „om en sag kan bære en mentalundersøgelse“ er fra lægelig og mentalhygiejnisk synspunkt urimeligt over for den sigtede og efter vort skøn — i relation til ovennævnte om tiden, der anvendes — også principielt forkert.

Sammenfattende.

I 10-års perioden 1952—62 har vi i afdeling B. af Justitsministeriets psykiatriske Undersøgelsesklinik behandlet 2293 sager. Heraf udgjorde 1180 gennemførte mentalundersøgelser med erklæringer.

I denne foreløbige redegørelse for disse 1180 mentalundersøgelser (der er afdelingens hovedopgave) har vi især interesseret os for tidsfaktorer, idet vi har udregnet gennemsnitstal for de dage, der er anvendt til en sags behandling fra det tidspunkt, mentalundersøgelse blev besluttet i retten.

Fra nævnte tidspunkt og indtil afdeling B modtog sagen, hengik der 10 dage for arrestanter, 12 dage for ikke-arresterede unge, d. v. s. under 21 år, 18 dage for ikke-arresterede ældre, d. v. s. over 21 år.

Den tid vi i afdeling B. i den nævnte 10-års periode anvendte til mentalundersøgelse af arrestanter beløb sig til 28 dage for unge, 31 dage for ældre, — af ikke-arresterede 39 dage for unge, 41 dage for ældre. — Den tid vi har anvendt til arrestanter vil ikke kunne afkortes. Hovedskylden for det længere tidsrum for ikke-arresteredes vedkommende ligger hos de sigtede selv.

I godt halvdelen af tilfældene indhentede man Retslægerådets overskøn, hvilket tilføjede yderligere 24—26 dage i sagsbehandlingen.

Fra lægeerklæringen eller — erklæringerne — d. v. s. uden eller med Retslægerådets overskøn — forelå indtil domsafsigelsesdato (første dom i sagen), beløb tiden sig til for arrestanter, unge og ældre, henholdsvis 44 og 42 dage, for ikke-arresterede henholdsvis 79 og 70 dage. — Dette efter vort skøn ret lange tidsrum kunne muligvis afkortes.

Fra det tidspunkt dommeren i et retsmøde besluttede mentalundersøgelse foretaget af en sigtet person, tog sagsbehandlingen for arrestanter, unge som ældre, herefter ca. 3½ måned, for ikke-arresterede ca. 5 måneder. — Man kunne ønske det omvendte forhold: at ikke-arresterede, hvis forseelse som hovedregel har mindre omfang end arrestanternes, opnåede den hurtigste sagsafgørelse.

Udfra en lægelig betragtningsmåde er det urimeligt at diskutere udtrykket: „om en sag kan bære en mentalundersøgelse“.

Emma Vestergaard.